ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ SIEGBERT ALBER

της 18ης Μαΐου 1999 *

Α — Εισαγωγή

1. Η παρούσα υπόθεση την οποία έφερε στο Δικαστήριο το Arbeidsrechtbank Brugge, τμήμα Οστάνδης (Βέλγιο), αφορά, σχετικά με τον υπολογισμό της βελγικής συντάξεως ενός μισθωτού, την ερμηνεία των συνδυασμένων διατάξεων του άρθρου 46β, παράγραφος 2, και του άρθρου 46, παράγραφος 1, στοιχείο α', σημείο i, του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 του Συμβουλίου, της 14ης Ιουνίου 1971, περί εφαρμογής των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως στους μισθωτούς και τις οικογένειές τους που διακινούνται εντός της Κοινότητας [1].

2. Ο προσφεύγων της κύριας δίκης (στο εξής: προσφεύγων) λαμβάνει γερμανική σύνταξη για περιόδους απασχολήσεως μεταξύ του 1938 και του 1945. Η χορήγηση της γερμανικής συντάξεως από γερμανικό φορέα οδήγησε τον βελγικό φορέα να υπολογίσει εκ νέου τη βελγική σύνταξη.

3. Η σχετική βελγική ρύθμιση [2] έχει καθιερώσει το αποκαλούμενο «τεκμήριο των ετών του πολέμου», κατά το οποίο, αν αποδειχθεί συνήθης απασχόληση και η καταβολή των σχετικών εισφορών κοινωνικής ασφαλίσεως τουλάχιστον επί ένα έτος κατά την περίοδο μεταξύ του 1938 και του 1945, τεκμαίρεται ότι καταβλήθηκαν οι εισφορές κοινωνικής ασφαλίσεως που αντιστοιχούν σε συνήθη και κύρια απασχόληση για το υπόλοιπο της περιόδου αυτής. Το τεκμήριο αυτό ανατρέπεται από τις περιόδους απασχολήσεως για τις οποίες ο ενδιαφερόμενος

* Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γερμανική.

1 — Παγιωμένη μορφή του κανονισμού αυτού στην ΕΕ 1992, C 325, σ. 1.

2 — Πρόκειται για το άρθρο 32 ter, πέμπτο εδάφιο, του βασιλικού διατάγματος της 21ης Δεκεμβρίου 1967, όπως τροποποιήθηκε με το βασιλικό διάταγμα της 5ης Απριλίου 1976, *Moniteur belge* της 8ης Απριλίου 1976 (οι διατάξεις του άρθρου 32 ter καταργήθηκαν από το άρθρο 50 του βασιλικού διατάγματος της 4ης Δεκεμβρίου 1990, αλλά εξακολουθούν να έχουν εφαρμογή επί των συντάξεων που — όπως εν προκειμένω — άρχισαν να καταβάλλονται πριν από την 1η Ιουνίου 1991), το οποίο, όπως είχε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών, ορίζει:

«De werknemer welke in die hoedanigheid een arbeid heeft uitgeoefend tijdens de periode begrepen tussen 1 januari 1938 en 1 januari 1945 en waarvoor een storting werd verricht waarvan het bedrag het in het tweede lid genoemd jaarbedrag bereikt, wordt geacht voldoende stortingen verricht te hebben, opdat een gewoonlijke en hoofdzakelijke tewerkstelling bewezen zou zijn gedurende de ganse periode begrepen tussen de datum waarop de bewezen tewerkstelling een einde nam en 1 januari 1946.»

«Le travailleur salarié qui a exercé une occupation en cette qualité, pendant la période comprise entre le 1er janvier 1938 et le 1er janvier 1945 et pour laquelle un versement a été effectué dont le montant atteint le montant annuel cité à l'alinéa deux, est censé avoir effectué, des versements suffisants pour qu'une occupation habituelle et en ordre principal soit prouvée pendant toute la période comprise entre la date à laquelle l'occupation prouvée a pris fin et le 1er janvier 1946.»

Για τη μετάφραση της διατάξεως αυτής στην ελληνική βλ. το προδικαστικό ερώτημα στο σημείο 9 κατωτέρω.

μπορεί να ζητήσει σύνταξη, μεταξύ άλλων, βάσει συνταξιοδοτικού συστήματος της αλλοδαπής [3]. Το ζήτημα αν η ρύθμιση αυτή συνιστά ρήτρα μειώσεως υπό την έννοια του κανονισμού 1408/71 αποτελεί το αντικείμενο της παρούσας διαδικασίας εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως.

4. Η σχετική δίκη έχει κινηθεί στο πλαίσιο της ακόλουθης διαφοράς. Ο προσφεύγων ζητεί τον συνυπολογισμό των ετών 1943 και 1944 για τον καθορισμό της βελγικής «εθνικής συντάξεως». Ο καθού της κύριας δίκης, ο Rijksdienst voor Pensioenen (στο εξής: καθού) θεωρεί ότι εμποδίζεται ο συνυπολογισμός αυτός, καθόσον έχει αποδειχθεί εργασία του προσφεύγοντος στη Γερμανία κατά την περίοδο αυτή.

5. Ο προσφεύγων, ο οποίος γεννήθηκε στις 11 Αυγούστου 1924, ζήτησε στις 22 Σεπτεμβρίου 1988 βελγική σύνταξη μισθωτού από την 1η Σεπτεμβρίου 1989, δηλαδή από τον πρώτο μήνα μετά τη συμπλήρωση του εξηκοστού πέμπτου έτους της ηλικίας του. Με την αίτησή του διευκρίνισε ότι έχει συμπληρώσει περίοδο απασχολήσεως στη Γερμανία από τα τέλη Μαρτίου 1943 μέχρι τις αρχές Μαΐου 1945. Εργάστηκε στη Siemens, αρχικά στη Νυρεμβέργη και μετά στα περίχωρα της Δρέσδης.

6. Με προσωρινή απόφαση της *6ης Μαρτίου 1989*, ο βελγικός φορέας τού χορήγησε σύνταξη που υπολογίστηκε βάσει σταδιοδρομίας 42/45. Με απόφαση της *29ης Ιανουαρίου 1990*, ο γερμανικός φορέας, ο Landesversicherungsanstalt Rheinprovinz, αναγνώρισε ότι οφείλει παροχές για περίοδο απασχολήσεως οκτώ μηνών, δηλαδή για την περίοδο που συμπληρώθηκε στη Νυρεμβέργη, χωρίς να λάβει υπόψη τις περιόδους απασχολήσεως που συμπληρώθηκαν στο έδαφος της μελλοντικής (και πλέον πρώην) Λαϊκής Δημοκρατίας της Γερμανίας (ΛΔΓ). Στη συνέχεια, ο βελγικός φορέας έλαβε οριστική απόφαση στις *20 Απριλίου 1990*, με την οποία χορήγησε σύνταξη βάσει του κλάσματος 41/45.

7. Μετά την επανένωση της Γερμανίας το 1990, ο προσφεύγων ζήτησε τον εκ νέου υπολογισμό της γερμανικής του συντάξεως, προκειμένου να συνυπολογιστούν οι περίοδοι απασχολήσεως που συμπληρώθηκαν στην Ανατολική Γερμανία, στο έδαφος της πρώην ΛΔΓ. Με απόφαση της *19ης Ιουνίου 1995*, ο γερμανικός φορέας αναγνώρισε, από την 1η Ιανουαρίου 1995, δικαίωμα συντάξεως με επιβάρυνση της Γερμανίας, η οποία σύνταξη ανέρχεται στο ετήσιο ποσό των 903,12 γερμανικών μάρκων και αντιστοιχεί σε σταδιοδρομία 29 μηνών (26 μήνες εργασίας από τις 30 Μαρτίου 1943 μέχρι τις 30 Απριλίου 1945, στους οποίους προστίθενται κατ' αποκοπήν 3 μήνες).

8. Ο εκ νέου υπολογισμός του συνταξιοδοτικού δικαιώματος από τον γερμανικό φορέα οδήγησε τον βελγικό φορέα να προβεί και

3 — Βλ. το άρθρο 32 ter, έκτο εδάφιο, το οποίο ορίζει:
« Het vermoeden voorzien in de twee voorgaande leden is slechts weerlegd voor de perioden van tewerkstelling waarvoor belanghebbende aanspraak kan maken op een pensioen krachtens een andere Belgische pensioenregeling, met uitzondering van die voor de zelfstandigen, of van een regeling van een vreemd land. Het is eveneens weerlegd wanneer de betrokkene een tewerkstelling bewijst als mijnwerker, zeeman of zeevisser. »
« La présomption prévue dans les deux alinéas précédents n'est renversée que pour les périodes d'occupation pour lesquelles l'intéressé peut prétendre une pension en vertu d'un autre régime belge, à l'exclusion de celui des travailleurs indépendants, ou d'un régime d'un pays étranger. Elle est également renversée lorsque l'intéressé prouve une occupation en qualité d'ouvrier mineur, de marin ou de pêcheur. »
Για τη μετάφραση της διατάξεως αυτής στην ελληνική βλ. το προδικαστικό ερώτημα στο σημείο 9 κατωτέρω.

αυτός σε νέο υπολογισμό. Έτσι, με απόφαση της *26ης Ιουλίου 1995,* η οποία κοινοποιήθηκε στον προσφεύγοντα στις 4 Αυγούστου, ο βελγικός φορέας αναγνώρισε, από την 1η Ιανουαρίου 1995, συνταξιοδοτικό δικαίωμα βάσει κλάσματος μόλις 40/45. Η προσφυγή του προσφεύγοντος στρέφεται κατά της αποφάσεως αυτής.

9. Το αιτούν δικαστήριο υπέβαλε το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Το άρθρο 32 ter, πέμπτο εδάφιο, του βασιλικού διατάγματος της 21ης Δεκεμβρίου 1967, περί γενικής ρυθμίσεως του συστήματος των συντάξεων λόγω συμπληρώσεως συνταξίμου χρόνου μισθωτής εργασίας και των συντάξεων επιζώντων μισθωτού, ορίζει: "Ο μισθωτός που απασχολήθηκε υπό την ιδιότητα αυτή κατά την περίοδο μεταξύ 1ης Ιανουαρίου 1938 και 1ης Ιανουαρίου 1945, για την οποία καταβλήθηκαν ασφαλιστικές εισφορές των οποίων το ποσό ανέρχεται στο ετήσιο ποσό του δευτέρου εδαφίου, τεκμαίρεται ότι έχει προβεί σε επαρκείς καταβολές για να αποδειχθεί συνήθης και κύρια απασχόληση σε ολόκληρη την περίοδο μεταξύ της ημερομηνίας που έπαυσε η αποδεδειγμένη απασχόληση και της 1ης Ιανουαρίου 1946."

Το άρθρο 32 ter, έκτο εδάφιο, του ανωτέρω βασιλικού διατάγματος της 21ης Δεκεμβρίου 1967 ορίζει: "Το τεκμήριο που καθιερώνεται στα δύο προηγούμενα εδάφια ανατρέπεται μόνο για τις περιόδους απασχολήσεως για τις οποίες ο ενδιαφερόμενος μπορεί να ζητήσει σύνταξη στο πλαίσιο άλλου βελγικού συνταξιοδοτικού συστήματος, εξαιρουμένου του συνταξιοδοτικού συστήματος των ανεξαρτήτων επαγγελματιών, ή στο πλαίσιο συνταξιοδοτικού συστήματος της αλλοδαπής."

Αποτελεί μια διάταξη, όπως αυτή του άρθρου 32 ter, έκτο εδάφιο, του ανωτέρω βασιλικού διατάγματος της 21ης Δεκεμβρίου 1967, μια κατά το άρθρο 46β, παράγραφος 2, του κανονισμού 1408/71 ρήτρα μειώσεως, αναστολής ή καταργήσεως που προβλέπεται από τη νομοθεσία κράτους μέλους, η οποία ρήτρα δεν έχει εφαρμογή επί παροχής που υπολογίζεται σύμφωνα με το άρθρο 46, παράγραφος 1, στοιχείο α', σημείο i;»

10. Ο καθού και η Επιτροπή έλαβαν μέρος στη διαδικασία. Θα επανέλθω στα επιχειρήματα των μερών στο πλαίσιο της νομικής αναλύσεως.

Β — Ανάλυση

11. Το *αιτούν δικαστήριο* εκτιμά ότι δεν υπάρχει αμφισβήτηση όσον αφορά τη σταδιοδρομία που ο προσφεύγων θα μπορούσε να επικαλεστεί για τον καθορισμό της βελγικής συντάξεως αν δεν ελάμβανε σύνταξη από το γερμανικό σύστημα. Όπως στην προσωρινή απόφαση της 6ης Μαρτίου 1989, θα λαμβάνονταν υπόψη τα έτη 1942 έως 1945, και τούτο εν μέρει βάσει συνταξιοδοτικών εισφορών και εν μέρει βάσει του αποκα-

λούμενου «τεκμηρίου των ετών του πολέμου» που προβλέπεται από το άρθρο 32 ter, πέμπτο εδάφιο, του βασιλικού διατάγματος της 21ης Δεκεμβρίου 1967 [4]. Κατά το άρθρο 32 ter, έκτο εδάφιο, του διατάγματος αυτού, το τεκμήριο ανατρέπεται μόνο για τις περιόδους απασχολήσεως για τις οποίες ο ενδιαφερόμενος μπορεί να ζητήσει σύνταξη βάσει άλλου βελγικού συστήματος — εκτός του συστήματος των ανεξαρτήτων επαγγελματιών — ή βάσει συστήματος άλλου κράτους.

12. Το αιτούν δικαστήριο τονίζει ότι, όσον αφορά το άρθρο 46, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, του κανονισμού 1408/71, όπως είχε εφαρμογή πριν από την 1η Ιουνίου 1992 [5], το Δικαστήριο έχει κρίνει κατ' επανάληψη ότι, σε περίπτωση παροχών της ιδίας φύσεως, το άρθρο 12, παράγραφος 2, του κανονισμού 1408/71, αποκλείει την εφαρμογή εξωτερικών εθνικών κανόνων που απαγορεύουν τη σώρευση. Εντεύθεν προκύπτει, κατά το αιτούν δικαστήριο, ότι το ποσό της συντάξεως θα πρέπει να υπολογιστεί σύμφωνα με τα δικαιώματα που χορηγεί η εθνική νομοθεσία, *ως εάν* ο ενδιαφερόμενος δεν ελάμβανε καμία σύνταξη βάσει συστήματος άλλου κράτους μέλους. Εξ αυτού μπορεί να συναχθεί, προσθέτει το αιτούν δικαστήριο, ότι κάθε διάταξη που αποβλέπει στον συνυπολογισμό της συντάξεως που ο ενδιαφερόμενος λαμβάνει βάσει συστήματος άλλου κράτους μέλους αποτελεί εξωτερικό εθνικό κανόνα απαγορεύοντα τη σώρευση. Επομένως, υπό το πρίσμα αυτό, το ίδιο το άρθρο 32 ter, έκτο εδάφιο, του γενικού κανονισμού του συστήματος συντάξεων μισθωτών λόγω συμπληρώσεως συνταξίμου χρόνου ή συντάξεων επιζώντων μισθωτού θα πρέπει να χαρακτηριστεί ως *εξωτερική εθνική διάταξη απαγορεύουσα τη σώρευση.*

13. Στην περίπτωση αυτή, θα πρέπει να συναχθεί ότι το άρθρο 46β, παράγραφος 2, του κανονισμού 1408/71 αποκλείει την εφαρμογή του άρθρου 32 ter, έκτο εδάφιο, του προαναφερθέντος βασιλικού διατάγματος για τον υπολογισμό της παροχής βάσει του άρθρου 46, παράγραφος 1, στοιχείο α', σημείο i, του κανονισμού 1408/71.

14. Όμως, το αιτούν δικαστήριο διευκρινίζει ότι το Arbeidshof Gent δέχεται πλέον την άποψη του καθού ότι, όταν ο ενδιαφερόμενος λαμβάνει σύνταξη βάσει συστήματος της αλλοδαπής, η ανατροπή του τεκμηρίου των ετών του πολέμου δεν αποτελεί διάταξη απαγορεύουσα τη σώρευση.

15. Αφού πρώτα διευκρίνισε το χρονικό πεδίο εφαρμογής των εφαρμοστέων διατάξεων, ο *καθού* εκθέτει το περιεχόμενο και τους σκοπούς της επίμαχης ρυθμίσεως. Με την καθιέρωση του τεκμηρίου των ετών του πολέμου, ο νομοθέτης θέλησε να αποφύγει, λέγει ο καθού, το ενδεχόμενο οι μισθωτοί, που λόγω των γεγονότων του πολέμου αναγκάστηκαν να διακόψουν την επαγγελματική τους δραστηριότητα και, επομένως, τη σταδιοδρομία τους που καλύπτεται με κοινωνική ασφάλιση, να καταστούν όσον αφορά τη μελλοντική τους σύνταξη θύματα της διακοπής αυτής. Όμως, το τεκμήριο που καθιερώθηκε προς τούτο είναι μαχητό. Έτσι, σημειώνει ότι το άρθρο 32 ter, έκτο εδάφιο, προβλέπει την ανατροπή του τεκμηρίου για τις περιόδους για τις οποίες ο ενδιαφερόμενος μπορεί να ζητήσει σύνταξη βάσει άλλου

4 — Προπαρατέθηκε στην υποσημείωση 2.

5 — Βλ. ΕΕ 1983, L 230.

βελγικού συστήματος ή βάσει συστήματος της αλλοδαπής. Κατά τον καθού, η διάταξη αυτή οφείλεται στη βούληση του νομοθέτη να αποφύγει τη διπλή χορήγηση παροχών για τις ίδιες περιόδους. Η διάταξη αυτή εφαρμόζεται ανεξαρτήτως των λόγων που οδήγησαν έναν εργαζόμενο να διακόψει τη δραστηριότητά του, όπως και των λόγων που τον οδήγησαν να αποκτήσει άλλα συνταξιοδοτικά δικαιώματα.

16. Υπενθυμίζει ότι οι διατάξεις που είχαν εφαρμογή πριν από την έναρξη ισχύος της επίμαχης ρυθμίσεως έχουν παρόμοιο περιεχόμενο. Όπως η παλαιά, έτσι και η νέα ρύθμιση, διευκρινίζει ο καθού, έχουν σκοπό να αναγνωρίζονται ως περίοδοι απασχολήσεως μη δικαιολογημένες περίοδοι.

17. Κατά τον καθού, το άρθρο 32 ter αφορά τις προϋποθέσεις γενέσεως του δικαιώματος, και συγκεκριμένα με ποιον τρόπο μπορεί να αποδειχθεί απασχόληση δυναμένη να οδηγήσει στη γένεση συνταξιοδοτικού δικαιώματος και κατά πόσον μη δικαιολογημένες περίοδοι μπορούν να θεωρηθούν περίοδοι απασχολήσεως. Κατά τον καθού, είναι έργο αποκλειστικά του Βέλγου νομοθέτη ο καθορισμός των προϋποθέσεων αποδείξεως μιας περιόδου απασχολήσεως. Με το να ορίσει ότι συνταξιοδοτικά δικαιώματα μπορούν να γεννηθούν μόνον για τις περιόδους για τις οποίες δεν υφίστανται συνταξιοδοτικά δικαιώματα βάσει άλλου βελγικού συστήματος ή βάσει συστήματος της αλλοδαπής, ο Βέλγος νομοθέτης κατ' ουδένα τρόπον θέσπισε διάταξη απαγορεύουσα τη σώρευση.

18. Ο καθού υπογραμμίζει ότι από τις επίμαχες διατάξεις δεν προκύπτει ότι η χορήγηση συντάξεως στην αλλοδαπή συνεπάγεται την παραγνώριση ενός «αποδεδειγμένου έτους»[6], αλλά ότι η αλλοδαπή σύνταξη εμποδίζει την εξομοίωση ενός μη αποδεδειγμένου έτους με περίοδο απασχολήσεως. Επομένως, για μια σύνταξη που υπολογίζεται μόνο βάσει των διατάξεων της βελγικής νομοθεσίας (υπό την έννοια του άρθρου 46, παράγραφος 1, στοιχείο α', σημείο i), οι περίοδοι για τις οποίες χορηγείται γερμανική σύνταξη δεν μπορούν να οδηγήσουν σε εξομοίωση. Εφόσον, κατά τον καθού, δεν υφίσταται σώρευση παροχών της ιδίας φύσεως που οφείλονται βάσει της νομοθεσίας δύο κρατών μελών, το άρθρο 46β του κανονισμού 1408/71 δεν έχει εφαρμογή.

19. Ο καθού προτείνει να δοθεί στο προδικαστικό ερώτημα η ακόλουθη απάντηση:

«Διάταξη όπως αυτή του άρθρου 32 ter, έκτο εδάφιο, του βασιλικού διατάγματος της 21ης Δεκεμβρίου 1967 δεν αποτελεί προβλεπόμενη από τη νομοθεσία κράτους μέλους ρήτρα μειώσεως, αναστολής ή καταργήσεως την οποία αφορά το άρθρο 46β, παράγραφος 2, του κανονισμού 1408/71 του Συμβουλίου.»

20. Η *Επιτροπή* διαπιστώνει κατ' αρχάς ότι οι επίμαχες συνταξιοδοτικές παροχές αποτελούν αναμφιβόλως παροχές της ιδίας φύσεως υπό την έννοια του κανονισμού 1408/71. Στη συνέχεια, συγκρίνει τις σχετικές διατάξεις όπως είχαν εφαρμογή, αφενός, πριν από την 1η Ιουλίου 1992 και, αφετέρου,

6 — «année prouvée».

μετά την ημερομηνία αυτή, για να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι ούτε οι παλαιές ούτε οι τωρινές διατάξεις του κανονισμού επιτρέπουν την εφαρμογή «ρητρών μειώσεως, αναστολής ή καταργήσεως» κατά τον υπολογισμό βελγικής εθνικής συντάξεως. Επομένως, κατά την Επιτροπή, σημασία έχει μόνον το ερώτημα αν το άρθρο 32 ter, πέμπτο και έκτο εδάφιο, του βασιλικού διατάγματος της 21ης Δεκεμβρίου 1967 [7] αποτελεί ρήτρα απαγορεύουσα τη σώρευση υπό την έννοια του άρθρου 46β του κανονισμού 1408/71.

21. Για την απάντηση στο ερώτημα αυτό, η Επιτροπή εξετάζει βαθύτερα τις υποθέσεις Romano [8] και Conti [9]. Πλασματικά έτη ασφαλίσεως [10], στην πρώτη υπόθεση, και ένα συμπλήρωμα [11], στη δεύτερη, είχαν αφαιρεθεί, αντιστοίχως, από τα πραγματικά έτη απασχολήσεως που είχαν συμπληρωθεί υπό άλλο σύστημα και από το δικαίωμα προς παροχές που είχε αποκτηθεί υπό παρόμοιες συνθήκες. Το Δικαστήριο χαρακτήρισε τους εν λόγω κανόνες υπολογισμού ως διατάξεις απαγορεύουσες τη σώρευση υπό την έννοια του κανονισμού 1408/71. Κατά την Επιτροπή, η εκτίμηση αυτή δεν μπορεί να ισχύσει αυτόματα στην παρούσα υπόθεση. Η εν προκειμένω επίμαχη ρύθμιση δεν αναγνωρίζει, διευκρινίζει η Επιτροπή, πλασματικά έτη, υπό την έννοια ότι θα αναγνωρίζονταν έτη που δεν συνδέονται με «συγκεκριμένη περίοδο» [12]. Κατά την Επιτροπή, πρόκειται απεναντίας για τεκμήριο ως προς το ότι ο ενδιαφερόμενος εργάστηκε στο Βέλγιο για κάποια περίοδο. Το τεκμήριο δύναται να ανατραπεί. Τελικά, πρόκειται για κανόνα αποδείξεως.

22. Η Επιτροπή προτείνει να δοθεί στο προδικαστικό ερώτημα η ακόλουθη απάντηση:

«Διατάξεις όπως οι περιεχόμενες στο άρθρο 32 ter, έκτο εδάφιο, του βασιλικού διατάγματος της 21ης Δεκεμβρίου 1967 δεν αποτελούν προβλεπόμενες από τη νομοθεσία κράτους μέλους ρήτρες μειώσεως, αναστολής ή καταργήσεως τις οποίες αφορά το άρθρο 46β, παράγραφος 2, του κανονισμού 1408/71 και οι οποίες δεν εφαρμόζονται επί παροχής που υπολογίζεται σύμφωνα με το άρθρο 46, παράγραφος 1, στοιχείο α', σημείο i.»

Εκτίμηση

23. Κατά το άρθρο 46, παράγραφος 1, στοιχείο α', σημείο i, του κανονισμού 1408/71, ο αρμόδιος φορέας υπολογίζει κατ' αρχάς το ποσό της παροχής που θα οφειλόταν βάσει μόνον των διατάξεων που εφαρμόζει. Οι προβλεπόμενες από τη νομοθεσία κράτους

7 — Προπαρατέθηκε στις υποσημειώσεις 2 και 3.

8 — Απόφαση της 4ης Ιουνίου 1985, 58/84 (Συλλογή 1985, σ. 1679).

9 — Απόφαση της 22ας Οκτωβρίου 1998, C-143/97 (Συλλογή 1998, σ. I-6365).

10 — Βλ. την προαναφερθείσα στην υποσημείωση 8 υπόθεση Romano.

11 — Βλ. την προαναφερθείσα στην υποσημείωση 9 υπόθεση Conti.

12 — «période déterminée».

μέλους ρήτρες μειώσεως, αναστολής ή καταργήσεως έχουν εφαρμογή, κατά το άρθρο 46β, παράγραφος 2, του εν λόγω κανονισμού, μόνον υπό σαφώς καθορισμένες προϋποθέσεις [13], που ορίζονται στην παράγραφο 2, στοιχεία α' και β', και που δεν πληρούνται εν προκειμένω.

24. Έτσι, πρέπει να θεωρηθεί ότι οι ρήτρες μειώσεως, αναστολής ή καταργήσεως υπό την έννοια της διατάξεως αυτής δεν έχουν εφαρμογή κατά τον υπολογισμό της βελγικής συντάξεως. Συνεπώς, πρόκειται για το ζήτημα αν πρέπει να χαρακτηριστεί ως ρήτρα μειώσεως η εθνική διάταξη που επιτρέπει την ανατροπή του «τεκμηρίου των ετών του πολέμου» από περιόδους ασφαλίσεως που και αυτές θεμελιώνουν συνταξιοδοτικό δικαίωμα βάσει άλλου εθνικού συστήματος ή συστήματος της αλλοδαπής.

25. Με την απόφασή του της 22ας Οκτωβρίου 1998 στην υπόθεση Conti [14], το Δικαστήριο έδωσε τον ακόλουθο ορισμό της ρήτρας μειώσεως:

«Ένας εθνικός κανόνας πρέπει να χαρακτηρίζεται ως ρήτρα μειώσεως αν ο υπολογισμός τον οποίο επιβάλλει έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση του ποσού της συντάξεως, την οποία μπορεί να αξιώσει ο ενδιαφερόμενος, λόγω του ότι ο τελευταίος δικαιούται παροχή εντός άλλου κράτους μέλους» [15].

26. Όμως, στην παρούσα υπόθεση πρέπει κατ' αρχάς να καθοριστεί σε ποιο μέτρο ο ενδιαφερόμενος μπορεί να «αξιώσει» σύνταξη. Έτσι, πρέπει, σε πρώτο στάδιο, να διευκρινιστούν οι προϋποθέσεις του δικαιώματος, πριν μπορέσουμε να περάσουμε στο δεύτερο στάδιο του υπολογισμού με την ενδεχόμενη μείωση που μόλις ορίστηκε.

27. Βέβαια, τα πραγματικά περιστατικά της κύριας δίκης είναι τέτοια ώστε στον προσφεύγοντα χορηγήθηκε αρχικά, και μάλιστα συνέχισε να χορηγείται επί σειρά ετών, βελγική σύνταξη που μειώθηκε λόγω του ότι αργότερα χορηγήθηκε γερμανική σύνταξη. Εξεταζόμενη από τη σκοπιά των αποτελεσμάτων της, η κατάσταση θα μπορούσε εκ πρώτης όψεως να εμπίπτει στον ορισμό της «ρήτρας μειώσεως». Όμως, δεν πρέπει να λησμονείται ότι η εξέλιξη των γεγονότων αποτελεί τη λογική συνέπεια των πολιτικών γεγονότων που συνδέονται με την επανένωση της Γερμανίας. Η εξέλιξη αυτή δεν προβλέπεται από τη δομή των διατάξεων που αποτελούν τη βάση για τον υπολογισμό της συντάξεως. Για να καταλήξουμε σε ορθή εκτίμηση των διατάξεων αυτών, θα πρέπει να διερωτηθούμε κατά ποιον τρόπο θα υπολογιζόταν η σύνταξη αν, όταν υποβλήθηκε η αίτηση συνταξιοδοτήσεως, ο ενδιαφερόμενος είχε δικαίωμα συντάξεως που αντιστοι-

13 — «(...) υπό την προϋπόθεση ότι πρόκειται:
α) είτε για παροχή της οποίας το ποσό είναι ανεξάρτητο από τη διάρκεια των περιόδων ασφαλίσεως ή κατοικίας που έχουν πραγματοποιηθεί, και η οποία αναφέρεται στο παράρτημα IV μέρος Δ·
(...)
β) είτε για παροχή της οποίας το ποσό καθορίζεται σε συνάρτηση με πλασματική περίοδο η οποία θεωρείται ότι έχει πραγματοποιηθεί μεταξύ της ημερομηνίας επελεύσεως του κινδύνου και μιας μεταγενέστερης ημερομηνίας.
(...)»

14 — Προαναφέρθηκε στην υποσημείωση 9.

15 — Απόφαση που προαναφέρθηκε στην υποσημείωση 9, σκέψη 25.

χούσε σε όλες τις περιόδους απασχολήσεως που συμπληρώθηκαν στο γερμανικό έδαφος.

28. Δεν χωρεί αμφιβολία ότι τότε θα λαμβάνονταν υπόψη οι είκοσι εννέα μήνες απασχολήσεως που θα αναγνωρίζονταν από το γερμανικό σύστημα, και δεν θα λαμβανόταν υπόψη μόνον η οκτάμηνη περίοδος απασχολήσεως στη Νυρεμβέργη, οπότε το προβλεπόμενο από τη βελγική νομοθεσία τεκμήριο των ετών του πολέμου δεν θα είχε εφαρμογή για τις συγκεκριμένες αυτές περιόδους. Το κλάσμα 40/45 θα λαμβανόταν υπόψη ήδη για την πρώτη σύνταξη που χορηγήθηκε στο Βέλγιο και συδέποτε θα ελάμβανε χώρα μείωση, έστω και σε καθαρά μαθηματικό επίπεδο, του ποσού που θα είχε υπολογιστεί στην αρχή.

29. Εφόσον ο καθορισμός της οφειλόμενης συντάξεως προϋποθέτει πάντοτε και έναν υπολογισμό, πρέπει να καταβάλλεται η φροντίδα ώστε το συγκριτικά μικρότερο ποσό μιας συντάξεως να μην απορρέει από την εφαρμογή κανόνα υπολογισμού, καθόσον, στην απόφαση Conti, το Δικαστήριο είπε:

«Πρέπει να τονιστεί ότι δεν μπορούν οι εθνικές ρήτρες μειώσεως να εξαιρεθούν από τις προϋποθέσεις και τα όρια εφαρμογής που επιβάλλει ο κανονισμός 1408/71 μέσω χαρακτηρισμού τους ως ρητρών υπολογισμού» [16].

30. Ο κίνδυνος αυτός δεν υφίσταται στην παρούσα υπόθεση, καθόσον το τεκμήριο των ετών του πολέμου εφαρμόζεται σε στάδιο προγενέστερο του πραγματικού υπολογισμού της συντάξεως. Η χορήγηση συντάξεως αρχίζει με την εξακρίβωση όλων των περιόδων που πρέπει να ληφθούν υπόψη στο πλαίσιο της συνταξιοδοτικής ασφαλίσεως, δηλαδή των περιόδων απασχολήσεως που συνδέονται με υποχρέωση ασφαλίσεως και των εξομοιουμένων περιόδων [17]. Σε αυτό το επίπεδο «μπαίνει στο παιχνίδι» το κατά τη βελγική νομοθεσία τεκμήριο των ετών του πολέμου. Αν για τα έτη του πολέμου ο μισθωτός δεν κατορθώσει να αποδείξει πλήρως την ύπαρξη περιόδου απασχολήσεως που να λαμβάνεται υπόψη στο πλαίσιο της συνταξιοδοτικής ασφαλίσεως, πράγμα που μπορεί να οφείλεται σε διάφορους λόγους, τόσο πραγματικούς όσο και διοικητικούς, τεκμαίρεται, όταν υφίσταται μια ελάχιστη περίοδος απασχολήσεως, ότι ο μισθωτός εργάστηκε καθ' όλη την περίοδο του πολέμου υποκείμενος σε κοινωνική ασφάλιση.

31. Η προσθήκη αυτή υπέρ του εργαζομένου, η οποία γίνεται για τη δημιουργία σταδιοδρομίας ει δυνατόν χωρίς κενά και οφείλεται στις δύσκολες συνθήκες του πολέμου, δεν είναι αναγκαία όταν μπορεί να αποδειχθεί ότι ο εργαζόμενος συμπλήρωσε περιόδους απασχολήσεως που λαμβάνονται υπόψη βάσει συνταξιοδοτικής ασφαλίσεως και που και αυτές δημιουργούν πραγματικό συνταξιοδοτικό δικαίωμα στο πλαίσιο άλλου

16 — Απόφαση που προαναφέρθηκε στην υποσημείωση 9, σκέψη 24.

17 — Μπορεί να πρόκειται, π.χ., για περιόδους ασθενείας, αναπηρίας ή ανεργίας.

εθνικού συστήματος ή συστήματος της αλλοδαπής.

32. Η μεμονωμένη εξέταση του τελευταίου κριτηρίου, δηλαδή της υπάρξεως συνταξιοδοτικού δικαιώματος, κριτηρίου που δεν χωρεί αμφιβολία ότι καθιερώθηκε προς το συμφέρον του μισθωτού, οδηγεί σε παρανοήσεις αν συναχθεί ότι από το δικαίωμα εθνικής συντάξεως αφαιρείται μια σύνταξη που λαμβάνεται στην αλλοδαπή. Όμως, η ανάλυση αυτή δεν πρέπει να μας κάνει να πιστέψουμε ότι το τεκμήριο των ετών του πολέμου παρεμβαίνει εκ συστήματος στο στάδιο του καθορισμού της συντάξεως. Με το ποσοτικό κριτήριο της «περιόδου απασχολήσεως η οποία δημιουργεί συνταξιοδοτικό δικαίωμα», ο Βέλγος νομοθέτης περιορίζεται να θεωρεί, ως επαρκή δικαιολόγηση μιας περιόδου απασχολήσεως, μόνον τις περιόδους που όντως λαμβάνουν υπόψη υπέρ του εργαζομένου οι διατάξεις που διέπουν τις συντάξεις.

33. Κατά συνέπεια, το τεκμήριο των ετών του πολέμου πρέπει να θεωρηθεί ως κανόνας αποδείξεως, ο οποίος οφείλεται στην κατάσταση πραγμάτων που σημάδεψε τα χρόνια του πολέμου, κανόνας ο οποίος έχει ως σκοπό να δικαιολογήσει περιόδους που λαμβάνονται υπόψη για το συνταξιοδοτικό δικαίωμα και ο οποίος δεν εφαρμόζεται όταν έχει αποδειχθεί η ύπαρξη άλλης καλύψεως στο πλαίσιο συνταξιοδοτικής ασφαλίσεως. Ο χαρακτηρισμός του τεκμηρίου των ετών του πολέμου ως κανόνα αποδείξεως δεν μπορεί να τεθεί σοβαρά υπό αμφισβήτηση από το γεγονός ότι στη διαφορά της κύριας δίκης η βελγική σύνταξη όντως μειώθηκε εκ των υστέρων λόγω των πραγματικών και πολιτικών συνθηκών στη Γερμανία.

34. Όσον αφορά τον ορισμό της ρήτρας μειώσεως που έχει δοθεί από το Δικαστήριο και παρατίθεται στο σημείο 25 των προτάσεών μου, πρέπει να τονιστεί ότι ο μηχανισμός του τεκμηρίου των ετών του πολέμου και της ανατροπής του λειτουργεί στο στάδιο της εξακριβώσεως των προϋποθέσεων του συνταξιοδοτικού δικαιώματος.

35. Προς στήριξη της απόψεως αυτής, θα υπογραμμίσω ότι η δομή των επίμαχων στις υποθέσεις Romano [18], Di Czescenzo Casagrande [19] και Conti [20] διατάξεων του βελγικού δικαίου των συντάξεων, τις οποίες το Δικαστήριο χαρακτήρισε ως ρήτρες μειώσεως, είναι σαφώς διαφορετική από τη δομή των διατάξεων που είναι επίμαχες εν προκειμένω. Κάθε μία από τις τρεις πιο πάνω υποθέσεις είχε ως αντικείμενο μια κατ' αποκοπήν αύξηση — είτε μέσω πλασματικών ετών είτε μέσω ενός συμπληρώματος — της συντάξεως που απορρέει από αποδεδειγμένες περιόδους, έτσι ώστε, και στις τρεις περιπτώσεις, να καταστεί δυνατή η καταβολή συντάξεως που αντιστοιχεί σε πλήρη περίοδο απασχολήσεως. Αντιθέτως, στην παρούσα υπόθεση το ζήτημα είναι να πληρωθούν, όσον αφορά την απόδειξη, τα κενά που μπορούν να χρονολογηθούν με ακρίβεια.

36. Επίσης, οι διατάξεις που ήσαν τότε επίμαχες και οι διατάξεις που είναι σήμερα επίμαχες έχουν εντελώς διαφορετικούς σκοπούς. Ενώ οι διατάξεις που ήσαν επίμαχες στις τρεις αποφάσεις [21] είχαν ως σκοπό να «πρμοδοτήσουν» παράγοντες που

18 — Προαναφέρθηκε στην υποσημείωση 8.

19 — Απόφαση της 11ης Ιουνίου 1992, C-90/91 και C-91/91 (Συλλογή 1992, σ. I-3851).

20 — Προαναφέρθηκε στην υποσημείωση 9.

21 — Αποφάσεις Romano (προαναφερθείσα στην υποσημείωση 8), Di Crescenzo και Casagrande (προαναφερθείσα στην υποσημείωση 19) και Conti (προαναφερθείσα στην υποσημείωση 9).

συνδέονται με το πρόσωπο του συνταξιούχου και με την εκτελεσθείσα εργασία (δραστηριότητα ανθρακωρύχου τουλάχιστον επί 25 έτη), στην παρούσα υπόθεση το ζήτημα είναι να ελαφρυνθούν, με έναν κανόνα αποδείξεως, τα προβλήματα που, οφειλόμενα στις δύσκολες κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες του πολέμου, αντιμετωπίζονταν, αφενός, για την άσκηση συνήθους επαγγελματικής δραστηριότητας και, αφετέρου, για την απόδειξη της δραστηριότητας αυτής. Κατά συνέπεια, οι προαναφερθείσες αποφάσεις δεν υποχρεώνουν να χαρακτηριστεί η επίμαχη σήμερα ρύθμιση ως ρήτρα μειώσεως υπό την έννοια του κανονισμού 1408/71.

Γ — Συμπέρασμα

37. Ενόψει των ανωτέρω, προτείνω να δοθεί στο προδικαστικό ερώτημα η ακόλουθη απάντηση:

«Διάταξη όπως η περιεχόμενη στο άρθρο 32 ter, έκτο εδάφιο, του βασιλικού διατάγματος της 21ης Δεκεμβρίου 1967, κατά την οποία το "τεκμήριο των ετών του πολέμου" (βάσει του οποίου τεκμαίρεται η κατά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο άσκηση συνεχούς δραστηριότητας επιβάλλουσας την καταβολή εισφορών) ανατρέπεται από περιόδους για τις οποίες υφίσταται συνταξιοδοτικό δικαίωμα βάσει συστήματος άλλου κράτους μέλους, δεν αποτελεί προβλεπόμενη από τη νομοθεσία κράτους μέλους ρήτρα μειώσεως, αναστολής ή καταργήσεως, η οποία διάταξη, αν ήταν τέτοια ρήτρα, δεν θα εφαρμοζόταν, βάσει του άρθρου 46β, παράγραφος 2, του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 περί εφαρμογής των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως στους μισθωτούς και τις οικογένειές τους που διακινούνται εντός της Κοινότητας, κατά τον υπολογισμό μιας παροχής ο οποίος γίνεται σύμφωνα με το άρθρο 46, παράγραφος 1, στοιχείο α', σημείο i, του κανονισμού αυτού.»